

Erfgoednota Deel A

30 Juni 2016

Erfgoednota Gemeente Geertruidenberg

Deel A: visie en uitvoeringsprogramma (30 juni 2016)

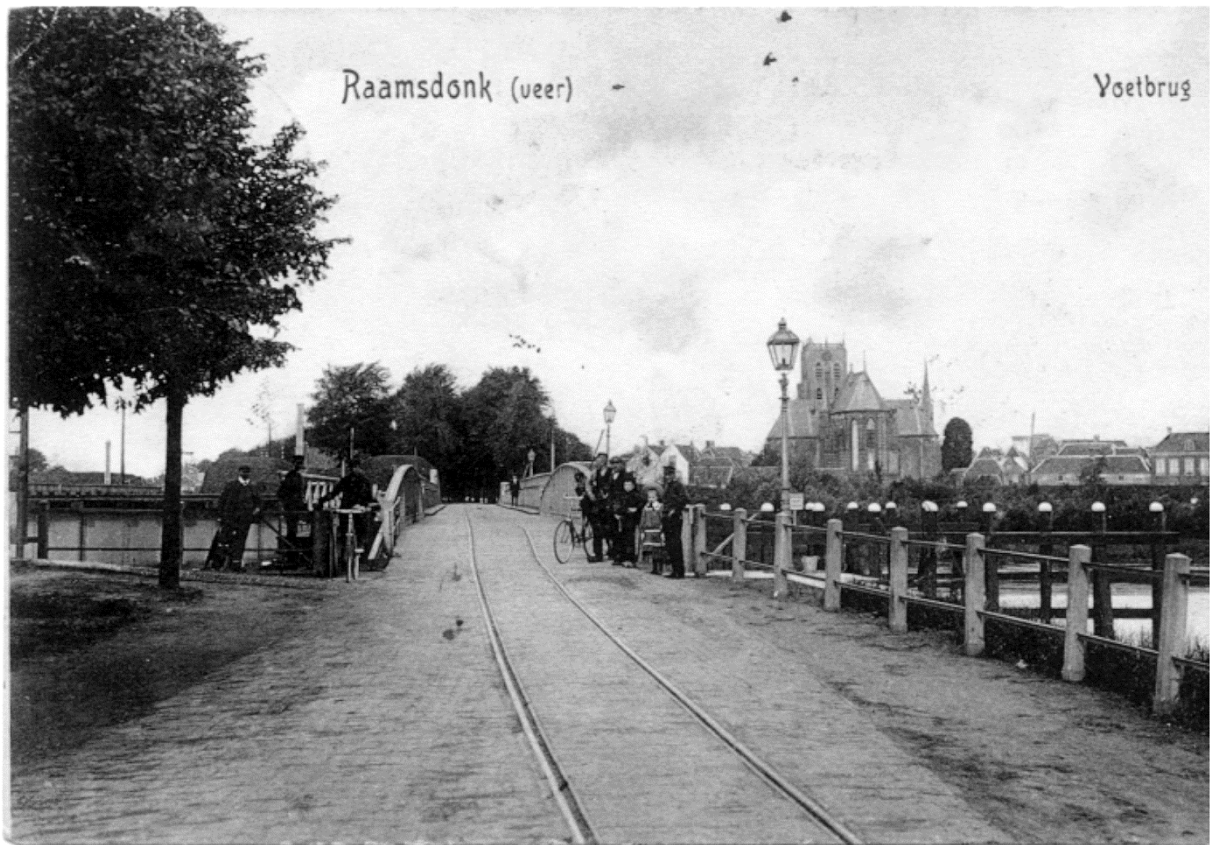

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
1.1	Een verdere uitbouw van erfgoedbeleid	7
1.2	Bovengronds erfgoed	7
1.3	Leeswijzer	8
2	Verkenning	11
2.1	Sterke punten	11
2.2	Verbeterpunten	12
2.3	Ontwikkelingen	13
2.4	Samenvatting	16
3	De erfgoedvisie	19
4	Uitvoeringsprogramma	23

Bijlagen

Bijlage 1	Achtergrondinformatie bij deel A
Bijlage 2	Schematisch de beleidskaders
Bijlage 3	Bronnen
Bijlage 4	Lijst van personen die input hebben gegeven
Bijlage 5	Informatie over de Visie erfgoed en ruimte “kiezen voor karakter” en Modernisering van de monumentenzorg
Bijlage 6	Waarderingsystematiek van erfgoed
Bijlage 7	Provinciale Beleidskader erfgoed 2016-2020; de (verbeeldings)kracht van erfgoed.

1 Inleiding

1.1 Een verdere uitbouw van erfgoedbeleid

De gemeente Geertruidenberg is rijk aan cultureel erfgoed en heeft dit hoog in het vaandel staan. We streven naar een zorgvuldige omgang met erfgoed. Veel hiervan is al beschermd, bijvoorbeeld monumenten van voor 1940 en het beschermd stadsgezicht van Geertruidenberg. Ook is er beleid, zoals de monumentenverordening en de welstandsnota. Daarnaast houden we bij ruimtelijke plannen rekening met erfgoed.

Het culturele erfgoed in de gemeente en de maatschappelijke waarden daarvan verdienen het om het huidige erfgoedbeleid uit te bouwen en te verbeteren. Het gaat hierbij niet alleen om het inventariseren, beschermen en behouden van erfgoed, maar ook om het toegankelijk maken en het benutten bij de verdere ontwikkeling van onze gemeente. Tevens betrekken we jong en oud om hen te inspireren en enthousiasmeren voor erfgoed.

Bij het opstellen van het beleid zijn diverse externe partijen betrokken, waaronder de lokale erfgoedinstanties, Cultuurwerft, Toeristisch Platform Geertruidenberg en monumentencommissie. De lokale erfgoedinstanties zijn de vereniging Oudheidkundige kring Geertruydenberghe en de stichtingen Veers Erfgoed, Raamsdonks Historie, Behoud Ons Erfgoed (BOEG) en Spoorbrug Geertruidenberg.

1.2 Bovengronds erfgoed

Cultureel erfgoed omvat de sporen uit het verleden van menselijke handelingen en gedragingen die ons bewust maken van onze cultuur en geschiedenis en die we als samenleving of als individu de moeite van het bewaren waard vinden. Deze overblijfselen maken onderdeel uit van onze identiteit. Cultureel erfgoed bestaat uit archeologische, historisch (steden)bouwkundige en historisch-geografische aspecten.

- Archeologische waarden zijn bijzondere zichtbare en onzichtbare resten van vroegere culturen op het land, in de bodem en onder water.
- Bij historische (steden)bouwkundige waarden gaat het om gebouwde elementen met bijzondere betekenis, zoals molens, bruggen, kastelen, bijzondere woningen of hele dorpen en binnensteden.
- Historisch-geografische waarden verwijzen naar de ontstaanswijze en bijzondere plekken van onze cultuurlandschappen, zoals polders, kavelstructuren, terpen en het landschap van waterlinies.

Deze erfgoednota concentreert zich op de bovengrondse monumentenzorg (bouwhistorie en historische geografie/landschapselementen). Vanwege de omvang en specifieke aard van archeologiebeleid (ondergrondse monumentenzorg) en omdat dit goed kan ten opzichte van de rest van het erfgoedbeleid werken we het archeologiebeleid afzonderlijk uit. We houden rekening met de integraliteit tussen beide gebieden.

1.3 Leeswijzer

Het erfgoedbeleid bestaat uit twee onderdelen:

Onderdeel A: het kaderstellende document

Onderdeel B: de uitwerkingen van doelen en kaders.

Over deel A:

Deze nota is het kaderstellende document, met beleid op hoofdlijnen. Het is een kapstok waaraan we nadere uitwerkingen koppelen. Om de nota compact te houden is achtergrondinformatie opgenomen in bijlagen. Het vaststellen van dit deel is een bevoegdheid van de raad. Deel A omvat een verkenning van sterke punten en verbeterpunten en een beschrijving van ontwikkelingen qua erfgoedzorg. Op basis hiervan formuleren we een visie op de gemeentelijke omgang met erfgoed, alsmede aansluitend hierop uitvoeringsacties ter verbetering van die omgang.

Over deel B:

Dit deel zien we als een groeidocument. Hierin werken we erfgoedbeleid binnen de kaders verder uit, aanvullend op eerdere beleidsuitwerkingen (zoals aanwijzingen tot monument). Dit verder uitwerken is een bevoegdheid van het college van b&w, tenzij de uitwerking een besluit vereist dat op basis van andere regels een raadsbevoegdheid is, zoals een bestemmingsplan.

Deel B omvat:

- De cultuurhistorische waardenkaart (op www.geertruidenbergopdekaart.nl) en een toelichting daarop. Op deze kaart staan de diverse erfgoedwaarden.
- Een geschiedschrijving per kern;
- Een beschrijving van de karakteristieken van de gemeente;
- Een nadere beschrijving (per erfgoedcategorie) van de historische objecten/elementen en de meest kenmerkende daarvan, de identiteitsdragers. Aan deze objecten koppelen we beleidsadviezen wat betreft de historische waarde, mede gezien de karakteristieken van de gemeente.
- Bijlagen met andere relevante informatie over het lokale erfgoed(beleid).

Het brengt de concrete historische waarden zo goed mogelijk in beeld:

1. voor het rekening houden met erfgoed bij ruimtelijke ontwikkelingen en het benutten van erfgoed bij de ontwikkeling van de gemeente en
2. als opstap voor uiteindelijke besluiten van het gemeentebestuur over verdere juridische bescherming per concreet historisch object/element.

2 Verkenning

Hieronder volgen sterke punten en verbeterpunten wat betreft het lokale erfgoed en de omgang ermee in brede zin. Daarna brengen we relevante ontwikkelingen qua monumentenzorg in beeld.

2.1 Sterke punten

Historische kern Geertruidenberg

De historische kern Geertruidenberg is een vestingstad, die in 1213 stadsrechten kreeg. Deze kern, met haar vestingwerken, historische Markt en aansluitende straten en vele monumenten, is sinds 1970 rijksbeschermd stadsgezicht. Ze is de meest onderscheidende historische karakteristiek van de gemeente en een markante bezienswaardigheid.

Rijk aan monumenten

De gemeente is rijk aan monumenten, namelijk 123 rijksmonumenten, 57 gemeentelijke monumenten en 81 beeldbepalende panden. In de kern Geertruidenberg zijn veel monumenten aan de Markt gesitueerd; in Raamsdonksveer aan de historische linten/wegen, aan de Haven en het Heereplein. In Raamsdonk zijn met name bijzonder: de Lambertuskerk, de typische Langstraat boerderijen aan de historische dorpslinten en het authentieke dorpsplein (Kerkplein), waaraan diverse monumenten staan, waaronder de St.Bavokerk.

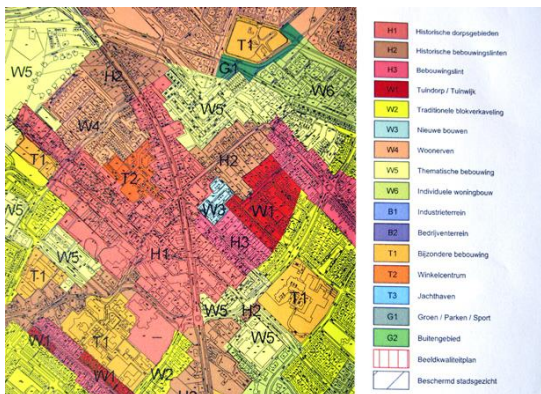
Karakteristieken

Elk van de drie kernen heeft haar eigen geschiedenis, karakter en identiteit. Er zijn diverse karakteristieken in de gemeente aanwezig, die kernwaarden zijn van de historisch gegroeide lokale identiteit. Hierbij valt te denken aan relictten die herinneren aan de lokale geschiedenis, zoals het agrarische, militaire, religieuze en industriële erfgoed, de eerste elektriciteitscentrales waaronder de Dongecentrale, de Langstraatspoorlijn en de scheepswerven. Dit biedt kansen voor het benutten van erfgoed bij de ontwikkeling van de gemeente en het versterken van de lokale identiteit, mede in relatie met de visie Toerisme en Recreatie.

Historische landschapswaarden

Met name het slagenlandschap met de daarbij behorende openheid in Raamsdonk is goed herkenbaar en is bestemmingsplanmatig beschermd.

Bestaand erfgoedbeleid

Er is al op verschillende vlakken gemeentelijk beleid voor de omgang met erfgoed. Veel erfgoed is al beschermd via een monumentenstatus, het bestemmingsplan of de welstandsnota.

2.2. Verbeterpunten

De behoefte aan een ruimere visie op erfgoed

Een ruimere blik op erfgoed is wenselijk via een beschrijving van de lokale geschiedenis en het onderscheiden van karakteristieken in de zin van de kernwaarden van de historisch gegroeide lokale identiteit. Op zo'n manier kunnen historische objecten/elementen in de context van die identiteit worden geplaatst. Dit geeft de nodige richting aan de omgang met erfgoed en het benutten en versterken van de lokale identiteit. Zonder deze richting bestaat het risico van een teveel ad hoc benadering en daardoor van minder goede keuzes.

Nog geen optimale inventarisatie, waardering en bescherming van erfgoed

Veel erfgoedwaarden zijn al beschermd, maar een verdere inventarisatie, waardering en bescherming van erfgoedwaarden zijn wenselijk voor een betere omgang hiermee. Hierbij valt te denken aan panden uit de wederopbouwperiode (1940-1965), historische landschapselementen, kleine monumenten en funerair erfgoed. Ook is er aandacht voor industrieel erfgoed, vanwege de vele industrie in de gemeente. De gemeente heeft nog geen kaart voor bovengronds erfgoedbeleid.

Te verbeteren integrale omgang met erfgoed op andere vakgebieden

Erfgoed raakt andere beleids- en taakvelden: ruimtelijke ordening, economische zaken, toerisme en recreatie, cultuureducatie, kunst, (omgevings)vergunningverlening, toezicht en handhaving en inrichting van de openbare ruimte. Het is nodig dat op die velden goed rekening wordt gehouden met erfgoed, vanuit het oogpunt van het benutten van kansen, ook in relatie met het beleefbaar maken en versterken van erfgoed en identiteitsdragers. Aanvullend en beter herkenbaar erfgoedbeleid en aanvullende ambtelijke werkafspraken zijn hiertoe nodig.

In de organisatie verankeren van culturele planologie en behoud door ontwikkeling

Het is nodig dat we bij aanvang van ruimtelijke planvorming bewust en verantwoord de mogelijkheid van het toepassen van het concept van culturele planologie afwegen. We nemen dan het erfgoed als vertrekpunt en inspiratiebron voor ruimtelijke planontwikkeling, mede gezien de wensen van de gemeente om de lokale historische identiteit te benutten en te versterken. Dit geldt evenzeer voor het concept van behoud van erfgoed door ontwikkeling/herbestemming. Dit gaat verder dan het rekening houden met erfgoed als één van de belangen die wordt afgewogen in het kader van de ruimtelijke ordening. Aanvullend en beter herkenbaar erfgoedbeleid en aanvullende ambtelijke werkafspraken zijn hiertoe nodig.

De afwezigheid van een geïntegreerde welstands- en monumentencommissie

De gemeente werkt al jaren met twee commissies. De monumentencommissie toetst bouwplannen binnen de in de welstandsnota aangeduide historische gebieden en plannen aangaande monumenten. De welstandscommissie toetst de bouwplannen in de andere gevallen. Diverse argumenten pleiten voor het overstappen naar één geïntegreerde commissie, zoals efficiëntie en een bredere deskundigheid. De modernisering van de monumentenzorg (Momo) en de wenselijke integrale samenwerking met ruimtelijke ordening (inclusief culturele planologie) pleiten voor één commissie ruimtelijke kwaliteit (in de zin van de nieuwe Omgevingswet per 2018).

Het ontbreken van een specifiek handhavingsbeleid voor erfgoed

Nu geldt de Integrale handhavingsnota Geertruidenberg, zichtbaarder handhaven 2010-2014. Toezicht en handhaving qua erfgoed valt hierbij onder toezicht en handhaving wat betreft bouwen. Een specifiek beleid voor de optimalisering van toezicht en handhaving wat betreft erfgoed is nodig gezien het specifieke karakter en de waarde ervan.

2.3 Ontwikkelingen

a. Bovenlokaal

Ontwikkelingen qua toerisme en recreatie

De volgende ontwikkelingen met betrekking toerisme en recreatie zijn ook van belang voor de informatievoorziening en beleving van erfgoed:

- De vergrijzing van Nederland: senioren vanaf 65 jaar vormen een steeds grotere doelgroep.
- Beleving wordt in de toeristische sector steeds belangrijker. Mensen willen geraakt worden door ervaringen.
- De opkomst van digitalisering van informatievoorziening en marketing biedt kansen voor innovatieve recreatieproducten en informatievoorziening daarover.
- Een groeiende belangstelling voor de eigen omgeving. Mensen zijn op zoek naar authenticiteit en de eigen identiteit. Cultuurhistorie wordt meer gewaardeerd.

Economische ontwikkelingen

De afgelopen recessie en bezuinigingen werken door. Er is op diverse fronten minder geld beschikbaar voor erfgoed, bijvoorbeeld minder subsidie. Erfgoed heeft vaak financieel niet de hoogste prioriteit. Voor de omgang met erfgoed noopt dit tot het stellen van prioriteiten en de aandacht richten op de meest belangrijke zaken en waarden.

Demografische ontwikkelingen

De vraag die de afgelopen jaren wordt gesteld is of er in onze steeds multicultureler wordende samenleving nog zoiets bestaat als een nationale identiteit. Nieuwe generaties en nieuwe landgenoten kunnen cultureel erfgoed onderwerpen aan alternatieve duidingen en het op grond

daarvan een nieuwe bestemming geven of zelfs helemaal afschaffen. De ene gemeenschap is trotser op haar culturele erfgoed en haar identiteit dan de andere en is meer bereid om op te komen voor deze waarden.

Erfgoedwet (2016) en Omgevingswet (2018)

De nieuwe Erfgoedwet treedt naar verwachting op 1 juli 2016 in werking. De Erfgoedwet vormt samen met de Omgevingswet, die naar verwachting in 2018 van kracht wordt, het fundament voor de bescherming van rijksmonumenten. Bepaalde onderdelen van de wettelijke bescherming van het cultureel erfgoed verhuizen dan naar de nieuwe Omgevingswet. De vuistregel hierbij is: de 'duiding' van erfgoed komt in de Erfgoedwet, de omgang met erfgoed in de fysieke leefomgeving in de Omgevingswet. Voor de taken van de gemeente verandert er niet veel. Wel nieuw is een wettelijke plicht in de Erfgoedwet voor de eigenaar tot (minimale) instandhouding van zijn monument. Dit biedt (bijvoorbeeld in geval van erge verwaarlozing) een handvat voor handhaving door de gemeente. Waar de gemeente de lat moet leggen, moet blijken in de praktijk. Het rijk zal hiervoor naar verwachting een handreiking bieden.

Duurzaamheid

De vraag naar duurzame, energiezuinige oplossingen voor gebouwde monumenten neemt toe. Denk aan dubbele beglazing, isolatie en zonnepanelen. Om bij de toepassing van zulke oplossingen recht te doen aan de monumentale waarden is maatwerk nodig, mede op basis van een advies van de monumentencommissie. Duurzaamheid gaat ook over verantwoord omgaan met materialen en natuurlijke bronnen. Daarom is monumentenzorg al een vorm van duurzaamheid.

Leegstand, herbestemming en verruiming van gebruiksmogelijkheden

Meer historische gebouwen staan leeg of dreigen leeg te komen staan. Daarom is er landelijk meer aandacht voor behoud via herbestemming of een verruiming van gebruiksmogelijkheden. Hierbij valt te onder meer te denken aan religieus erfgoed, industrieel erfgoed en historische boerderijen. Het afnemend kerkbezoek en daardoor de kans op leegstand hebben betekenis voor het behoud van kerken, als religieus erfgoed. Er zijn veel voorbeelden waarin dit erfgoed kan worden behouden via herbestemming. Bij historische boerderijen is te denken aan behoud via ruimere gebruiksmogelijkheden en boerderijsplitsing.

Modernisering van de Monumentenzorg

Doel van de Modernisering van de Monumentenzorg (MoMo, sinds 2009) is het doorvoeren van een aantal veranderingen in de monumentenzorg, namelijk het stimuleren en ondersteunen van gebiedsgericht werken (in plaats van objectgericht), het belang van cultuurhistorie laten meewegen in de ruimtelijke ordening, het formuleren van een visie op erfgoed en het verminderen van de administratieve lastendruk. Als gevolg van de MoMo is onder andere het Besluit ruimtelijke ordening op 1 januari 2012 aangepast. Op basis daarvan hebben gemeenten de plicht om bij het opstellen van

bestemmingsplannen en afwijkingsbesluiten rekening te houden met de aanwezige cultuurhistorische waarden.

Meer focus op identiteit, karakter en beleving

Rijk en provincie leggen bij erfgoed meer de focus op identiteit, karakter en beleving voor de gewenste richting voor de omgang met erfgoed. Voor het rijk volgt dit uit de "Visie erfgoed en ruimte "kiezen voor karakter". Voor de provincie is het "Beleidskader erfgoed 2016-2020; de (verbeeldings)kracht van erfgoed" hierbij van belang. De provincie wil de Verhalen van Brabant vertellen ter versterking van de identiteit. Hierbij is ook de beleving van de Zuiderwaterlinie te noemen. Samenwerking zoeken met betrokken externe partijen hierbij kan lokaal kansen bieden voor het beter benutten van erfgoed en voor subsidie. Zie bijlage 5 en 7.

b. Lokaal

Bovenlokale ontwikkelingen en bovenlokaal beleid werken uiteraard ook lokaal door. Zo kan in de toekomst voor het behoud van diverse historische panden een ontwikkeling/herbestemming wenselijk of noodzakelijk zijn. Een tijdige integrale aanpak in- en extern en creativiteit is dan van belang. Recente voorbeelden hierbij zijn de volgende. De herbestemming van het gerestaureerde Fort Lunet dient meerdere doelen (financiering van onderhoud en stimuleren van de beleving van erfgoed en recreatie).

Voor het complex van de Dongecentrale zijn Boei en de provincie al jaren bezig voor een ander gebruik dat geld genereert om dit erfgoed in stand te houden.

De Structuurvisie 2030 (vastgesteld door de raad in 2013) gaat voor de doorontwikkeling van de sterke punten van de gemeente: historische trekpleister, watertoegankelijkheid en toonbeeld van energie.

In de Visie Toerisme en recreatie (vastgesteld door de raad in 2015) kiest de

gemeente ervoor zich naar buiten toe te presenteren als 'Geertruidenberg, Vestingstad aan De Biesbosch'. Diverse zaken uit het uitvoeringsprogramma pakken we, vanwege de raakvlakken met erfgoed, integraal op. De inhoud van de erfgoednota, met name wat betreft identiteit en geschiedschrijving, kan belangrijke input geven voor de uitwerking van de profilering van de gemeente, citymarketing en de verhalen uit de rijke geschiedenis die in dat kader te vertellen zijn.

In de Coalitieovereenkomst 2014-2018 wordt de aandacht gericht op het optimaal gebruik maken van de karakteristieke kenmerken van de drie kernen en stimuleren van het gebruik van erfgoed. Ook wordt gestreefd naar een duurzame gemeente.

Het project Dongeoevers is gericht op het ontwikkelen van de Donge-oeveren (o.a. via aanmeervoorzieningen) om de economische, cultuurhistorische en toeristische betekenis van Geertruidenberg uit te bouwen. Te denken valt aan de link met de historische vestingstad, Fort Lunet, de scheepswerven, de vissers- en schippershistorie en de voormalige spoorbrug.

2.4 Samenvatting

- Onze gemeente is rijk aan cultureel erfgoed met haar historische vesting en vele monumenten.
- De aanwezige historische karakteristieken in onze gemeente bieden kansen voor het benutten van erfgoed bij de ontwikkeling van de gemeente en het versterken van de lokale identiteit.
- Diverse ontwikkelingen, waaronder economische, vragen om meer richting voor de omgang met erfgoed, het stellen van prioriteiten en keuzes om het meest kenmerkende erfgoed dat we aan de volgende generaties willen doorgeven, te beschermen en benutten.
- Een ruimere blik op erfgoed via het onderscheiden van karakteristieken in de zin van kernwaarden van de historisch gegroeide lokale identiteit kan de nodige richting geven aan de omgang met erfgoed in al haar facetten.
- Een verdere inventarisatie, waardering en bescherming van erfgoed is gewenst voor een optimale omgang hiermee.
- We verbeteren de integrale omgang met erfgoed op andere taak- en beleidsvelden.
- Culturele planologie (erfgoed als vertrekpunt en inspiratiebron voor ruimtelijke plannen) en behoud van erfgoed door ontwikkeling zijn nodig om verder in de organisatie te verankeren.
- De integratie van de welstandscommissie en de monumentencommissie in één commissie (ruimtelijke kwaliteit) is nodig vanuit efficiëntie en kwaliteitsoverwegingen.
- Een specifiek handhavingsbeleid voor erfgoed is nodig voor optimalisering van toezicht en handhaving van erfgoed.
- De bovenlokale focus op identiteit, karakter en beleving biedt ons aanknopingspunten voor samenwerking met externe partijen, (buur)gemeenten en provincie en daardoor lokale kansen voor het beter benutten van ons erfgoed en voor subsidie.

Waar de verbeelding spreekt

Wie door Geertruidenberg loopt, voelt het alsof hij in een lang vervlogen tijdperk is terechtgekomen. Door de vele monumentale panden en historische bouwwerken gaat verbeelding spreken in deze gezellige, renaissance stad.

De naam Geertruidenberg komt van 'berg van Sint Gertrudis'. Die berg was in werkelijkheid slechts het hoogste punt van een zandberg. Sint Gertrudis zou er volgens overlevering in 643 een kapel hebben gesticht.

Geertruidenberg kreeg al in 1213 stadsrechten van graaf Willem I. Het is daarmee de oudste stad van het graafschap Holland. In de late Middeleeuwen werd Geertruidenberg een belangrijk handelscentrum. Daar kwam een einde aan door de St. Elizabethsvloed van 1421. Het gebied rond de stad bleef toch onder water. Door de geleidelijke ligging die door het groef van was, verdor Geertruidenberg zijn betekenis als streekcentrum. De rol van gemeenschap bleef voor de stad wel behouden.

Na het uitbreken van de opstand tegen Spanje stond Geertruidenberg nog tot 1573 onder Spaans gezag. De stad werd in dat jaar bij verovering door Oranjerijders ingenomen. In 1589 kreeg de Spaanse landvoogd Parma de vesting Geertruidenberg in handen. En na een beleg van drie maanden bracht prins Maurits de stad in 1593 definitief onder gezag van de Staten van Holland.

De oorspronkelijke stadsmuren werden vanaf 1576 geleidelijk vervangen door aarden verdedigingswalen. Daarmee kon beter weerstand worden geboden aan de steeds grotere vooruitgang van de landbouw. De vestingfunctie zou tot 1931 in stand worden gehouden.

Geertruidenberg

Hollands oudste stad

Historische stadswandeling 'De Sleutel van Holland'

De route van de historische stadswandeling voert langs interessante historische aanduidingen in Geertruidenberg. Het historische stadsgezicht van de Markt Deelt een aaneenlopende laagrand voor deze onafgebroken, maar in de eeuwen. De route van de wandeling staat hiernaast in geel aangegeven. Onderweg geven gele pijlen op speciale 'wandelpunten' de richting aan. Een beschrijving van de historische aanduidingen langs de route is te koop bij het VVV-agentchap op de Markt en bij de plaatselijke winkeliers.

U kunt Geertruidenberg ook bekijken onder leiding van een stadsgids. Informatie hierover is te verkrijgen bij het VVV-agentchap.

Uniek gelegen aan het water

De meere en goed uitgeruste jachthavens aan de Dommel maken Geertruidenberg aantrekkelijk voor watersporters. De stad is een goed begin- en eindpunt voor tochten over de West-Brabantse Vaart, de Zeeuwse wateren of door de Biesbosch. Genieten van het heerlijke water kan ook tijdens een tocht met de motorboot, die met grote regelmaat verkeert vanaf de kade aan de Dommel.

- 1 De Buit
- 2 Het Huisje
- 3 Klein Pissendal
- 4 Zeeuwsche Wateren
- 5 Gemeentehuis
- 6 Gemeentehuis
- 7 Huis van de Gemeente
- 8 Jachthaven
- 9 Schiedijk / Het Zwanen
- 10 Huis van de
- 11 Aankomst
- 12 Stadsplein
- 13 Kerkhof
- 14 Gemeentehuis
- 15 Schiedijk
- 16 Grote Markt
- 17 De Guldenvaert
- 18 Huis
- 19 Huis van de

- 20 Waterpoort / Elzen
- 21 Gemeentehuis
- 22 Synagoge
- 23 Stadhuis
- 24 Fort Looze
- 25 Aankomst van de
- 26 Jachthaven

3 De erfgoedvisie

Identiteit

Onze gemeente is rijk aan cultureel erfgoed. Dit erfgoed versterkt de identiteit van onze drie kernen en de gemeente als geheel. Het zorgt voor een toegevoegde belevingswaarde en een verbetering van de levenskwaliteit, doordat zo'n gemeente qua uiterlijk vertoon aantrekkelijker is en het er fijner wonen en werken is. De burger voelt zich meer betrokken bij onze gemeente en zijn of haar buurt. Waardevolle elementen verschaffen onze inwoners een gevoel van eigenheid en herkenbaarheid van hun ruimtelijke omgeving. Ze worden ambassadeurs van hun eigen gemeente. Een omgeving om trots op te zijn.

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat cultureel erfgoed een belangrijke aanjager is van de lokale economie en dat een investering in cultuurhistorie rendeert. Historische kernen geven een extra dimensie aan het winkel- en horecabezzoek. Cultuurhistorische kwaliteit leidt al snel tot een hogere marktwaarde en biedt legio mogelijkheden voor recreatie en toerisme. Erfgoed genereert vele geldstromen. Kosten voor herbestemming, onderhoud, restauratie, toegankelijkheid en informatievoorziening zijn investeringen die zichzelf uiteindelijk terugverdienen.

Een focus op onze sterke en karakteristieke punten draagt bij aan een sterke, authentieke en onderscheidende identiteit van onze gemeente, die van belang is om uit te dragen in het kader van citymarketing, toerisme en recreatie. Het behouden en versterken van het karakter en de identiteit(sdragers) van een gebied is een belangrijk uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen.

De waarde van erfgoed en de zorg ervoor

Het cultureel erfgoed en de maatschappelijke waarden daarvan verdienen onze zorg voor een goede omgang ermee op diverse manieren. Zorg in de zin van het stimuleren van bewustwording ervan, het verder inventariseren, beschrijven, waarderen, behouden en beschermen van ons erfgoed voor huidige en toekomstige generaties en het benutten ervan voor onze verdere ontwikkeling. Door beter in beeld te hebben wat er aan erfgoed is, kunnen we hier beter mee omgaan en het als kans benutten. Wat dit betreft is er voor ons ook een taak weggelegd qua erfgoededucatie aan de jongere generaties. Onze zorg betreft daarnaast de ondersteuning van gemeentelijke monumenteigenaren (via informatie en subsidie voor de instandhouding van monumenten) en de lokale erfgoed-organisaties.

Het lokale culturele erfgoed en de identiteit die daaraan ontleend wordt, zijn waardevolle zaken om trots op te zijn en die de zorg van de gemeente verdienen.

Karakteristieken geven richting aan de omgang met erfgoed

Door een ruimere blik op erfgoed, via het onderscheiden van karakteristieken in de zin van kernwaarden van de historisch gegroeide lokale identiteit, kunnen historische objecten en elementen in de context van die identiteit worden geplaatst. Dit geeft de nodige richting aan de omgang met erfgoed in al haar facetten.

Dit sluit aan op de Visie erfgoed en ruimte "kiezen voor karakter" van het rijk en de Modernisering van de Monumentenzorg (Momo) (zie bijlage 5). Zo'n ruimere blik is van belang in relatie met het gemeentelijke ambitieniveau wat betreft het rekening houden met erfgoed in de ruimtelijke ordening en het gebruiken van erfgoed als vertrekpunt en inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkelingen (culturele planologie) en voor de verdere ontwikkeling van onze gemeente.

Deze ruimere blik en context draagt bij aan onze waardering van de mate van kenmerkendheid van individuele historische relictten in relatie met keuzes over behoud en bescherming van erfgoed voor volgende generaties.

Ontwikkelingen met respect voor erfgoed, culturele planologie, behoud door ontwikkeling

Geschiedenis staat niet stil, maar zet zich voortdurend voort. Om de leefbaarheid te bevorderen is het nodig dat we bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen met respect omgaan met cultureel erfgoed. De basis voor elke nieuwe ruimtelijke ontwikkeling is de bestaande ruimtelijke kwaliteit. Waar een verbetering van die kwaliteit nodig is, gaan we na of het erfgoed inspiratiebron kan zijn voor zo'n verbetering.

Als voorbereiding op (grootschalige) ruimtelijke ingrepen vindt inventarisatie en waardering van het gehele erfgoed plaats. Daarbij zijn vooral de identiteitsdragers van belang. Bij de ontwikkeling behouden en versterken we de bestaande identiteitsdragers.

Nieuwe identiteitsdragers voegen we toe en vormen de monumenten van de toekomst. Door het toepassen van de benadering 'verleden – heden – toekomst' staan, naast behoud van waardevol erfgoed, ook het gebruik en de ontwikkeling van het erfgoed en de landschappelijke kwaliteit centraal. Dit gaat samen met een gebiedsgerichte monumentenzorg (in plaats van alleen een objectgerichte).

Mede gezien onze wens om onze lokale historische identiteit te benutten en te versterken door genoemde maatschappelijke belangen, staan we bij de aanvang van (ruimtelijke) planvorming bewust en verantwoord stil bij de optie van het toepassen van culturele planologie. Erfgoed wordt het vertrekpunt en inspiratiebron voor plannen.

Verder kan erfgoed vaak alleen worden behouden in combinatie met ontwikkeling/herbestemming. Het komt ten goede aan de cultuurhistorische kwaliteit, de ruimtelijke kwaliteit en de sociale kwaliteit om functies te koppelen. Cultuurhistorie leent zich er goed voor gekoppeld te worden aan andere sociale en ruimtelijke functies zoals recreatie en toerisme, en herbestemming.

Door het koppelen van de monumentenzorg aan andere ruimtelijke functies kan er van verschillende kanten winst gehaald worden en wordt de monumentenzorg steeds meer een functie die zichzelf 'terugverdient'.

Interne en externe samenwerking

- Intern: Ter verwezenlijking van de doelen in deze erfgoednota is een integrale samenwerking van belang tussen de verschillende vakgebieden.
- Extern: We hebben binnen onze gemeente verschillende organisaties die zich inzetten voor het behoud van ons (historisch) erfgoed. We hebben deze organisaties op een proactieve wijze betrokken bij de totstandkoming van deze Erfgoednota. Uiteraard maken we straks dankbaar gebruik van hun kennis en enthousiasme bij de uitwerking van het uitvoeringsprogramma. Daarnaast zoeken we de samenwerking op met externe partijen voor het benutten van kansen die erfgoed biedt, in relatie met toerisme en recreatie en subsidie. Hierbij kunt u denken aan andere partijen zoals (buur)gemeenten en provincie, die betrokken zijn bij bovenlokale onderwerpen, de Zuiderwaterlinie en de door de provincie te vertellen Verhalen van Brabant (provinciale Beleidskader erfgoed 2016-2020).

4 Uitvoeringsprogramma

1. Verder inventariseren, waarderen en beschermen van erfgoed

Dit betreft een aanvullende inventarisatie etc. van erfgoed ten opzichte van wat al bekend en beschermd is. Hierbij denken we aan panden uit de wederopbouwperiode (1940-1965), historische landschapselementen, kleine monumenten en funerair erfgoed. Ook is er aandacht voor industrieel erfgoed, door de vele industrie in de gemeente. De aanvullingen gebeuren in de vorm van uitwerkingen in deel B van de nota en het verder vullen van de erfgoedkaart (op www.geertruidenbergopdekaart.nl). De verdere juridische bescherming per concreet historisch object/element vergt maatwerk.

2. De lokale historische karakteristieken verder in beeld brengen

Deze karakteristieken, in de zin van de kernwaarden van de historisch bepaalde identiteit van de gemeente, die context en richting geven aan de gemeentelijke omgang met erfgoed zoals bedoeld in deze visie, brengen we verder in beeld in deel B van de nota en via de erfgoedkaart. De karakteristieken brengen we tevens visueel in beeld.

3. Verbeteren van de integrale samenwerking met andere vakgebieden

De gewenste proactieve en integrale samenwerking tussen vakgebied monumentenzorg en andere vakgebieden ter uitvoering van de erfgoedvisie, gebieds- en ontwikkelingsgerichte monumentenzorg, het borgen van erfgoedwaarden in bestemmingsplannen, culturele planologie en behoud van erfgoed door ontwikkeling/herbestemming, verankeren we verder in de gemeentelijke organisatie (via nader af te spreken ambtelijke werkwijzen). De andere vakgebieden betreffen: ruimtelijke ordening, toerisme en recreatie, kunst, cultuureducatie, economische zaken, accommodaties, de inrichting van de openbare ruimte en (Wabo)vergunningverlening.

4. Eén geïntegreerde commissie (ruimtelijke kwaliteit)

We evalueren de welstandscommissie en monumentencommissie. Na voldoende duidelijkheid over de inhoud van de Omgevingswet (2018) volgt een voorstel over de optie van één geïntegreerde commissie (ruimtelijke kwaliteit).

5. Voortzetting van de (financiële) ondersteuning van monumenteigenaren

Geertruidenberg heeft sinds 2003 een regeling voor subsidie voor restauratie van gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden via een laagrentende lening tot € 50.000,-. Er is zeer weinig animo voor de lening en al jaren zijn geen leningen meer verstrekt.

Voorjaar 2016 zijn de monumenteigenaren geraadpleegd over ondersteuning van hen door de gemeente in brede zin en qua subsidie. Omdat er monumenteigenaren waren (13%), die aangaven wel of misschien interesse te hebben in de huidige subsidieregeling en er voor andere vormen van financiële ondersteuning geen bestuurlijk draagvlak is, kan voor hun financiële ondersteuning de bestaande subsidiemogelijkheid worden open gehouden, zolang er budget is. Zie ook punt 17 wat betreft communicatie.

6. Het opstellen van een specifiek handhavingsbeleid voor erfgoed

In het kader van de evaluatie van het algemene handhavingsbeleid formuleren we specifiek beleid voor de handhaving en het toezicht wat betreft erfgoed. Aandacht verdient daarnaast de omgang met de instandhoudingsplicht van monumenten in de Erfgoedwet.

7. Het benutten van erfgoed in relatie met toerisme en recreatie en subsidie

De actiepunten uit de nota Toerisme en recreatie om erfgoed te benutten, pakken we integraal op (zie par. 6.3 in die nota). Mede in dat kader maken we een document met informatie over de

lokale historie voor geïnteresseerden, toeristen en recreanten en als onderdeel van citymarketing. We vertellen en presenteren de verhalen van de historie van onze gemeente op enthousiasmerende, inspirerende wijze, op basis van de lokale historische karakteristieken. Tevens denken we aan een variant voor de jeugd (bezoekers en basisonderwijs). We betrekken daarbij de mogelijkheden om informatie beleefbaar te maken. We onderzoeken of de erfgoedkaart te koppelen is aan een kaart die te gebruiken is voor toerisme en recreatie. We zoeken samenwerking met externe partijen voor het benutten van kansen die erfgoed biedt, in relatie met toerisme en recreatie en subsidie. Hierbij denken we aan andere partijen, (buur)gemeenten en provincie, die betrokken zijn bij bovenlokale onderwerpen, zoals de Zuiderwaterlinie en de door de provincie te vertellen Verhalen van Brabant (provinciale Beleidskader erfgoed 2016-2020).

8. Erfgoededucatie

We bezien iedere twee jaar of we onze bestaande ondersteuning (subsidie) kunnen continueren op basis van een activiteitenplan. Samen met Cultuurwerft bezien we waar we nog meer op andere manieren kunnen ondersteunen, bijvoorbeeld via input voor het lesmateriaal voor het primair onderwijs op basis van het erfgoedbeleid en samenwerking met de erfgoedinstanties. We houden daarbij rekening met de provinciale cultuurnota.

9. Actualisatie naar bevind van zaken van welstandsnota, monumentenverordening en verordening op de monumentencommissie

Tenzij er eerder aanleiding voor is, vindt in principe iedere vier jaar een evaluatie plaats van het beleid. Vanwege de Erfgoedwet (per 1-7-2016) volgt er z.s.m. in 2016 een voorstel voor een aanpassing van de monumentenverordening. De algehele evaluatie en aanpassing van de welstandsnota en de verordening op de monumentencommissie koppelen wij vanuit efficiëntie in principe aan de evaluatie van de welstands- en monumentencommissie (zie punt 4), tenzij er aanleiding is voor een eerdere evaluatie.

10. Voortaan alleen de status van gemeentelijk monument toekennen

De monumentenverordening kent de status van gemeentelijk monument (beschermd vanwege exterieure en/of interieure historische waarden) en de status van beeldbepalend pand/zaak (beschermd vanwege vanaf de openbare ruimte zichtbare, beeldbepalende, exterieure historische waarden). De landelijke regelgeving voor vergunningsvrij bouwen kent niet de status van beeldbepalend pand. Voor een eenduidigere behandeling hanteren we voor nieuwe gevallen niet meer de status van beeldbepalend pand/zaak. In plaats daarvan hanteren we hiervoor de status van gemeentelijk monument, waarbij alleen de beeldbepalende, exterieure delen onder de bescherming vallen.

11. Andere beoordelingscriteria voor erfgoedwaarden

De eerdere criteria voor de beoordeling van monumentale waarden blijken in de praktijk niet optimaal te werken. Voor de waardering van erfgoed gaan we daarom voortaan uit van de beoordelingscriteria die het rijk hanteert, aangevuld met een beoordeling van het belang als lokale karakteristiek en identiteitsdrager.

12. Aandacht voor vrij komend of leegstaand erfgoed

We voeren een inventarisatie van vrijkomend of leegstaand erfgoed (diverse categorieën) uit en, mochten erfgoedwaarden bedreigd worden, handelen wij naar bevind van zaken proactief tegen de achtergrond van behoud door ontwikkeling/herbestemming en verruiming van gebruiksmogelijkheden. Langdurige leegstand leidt doorgaans tot verval, sloop of enorme kostenverhoging. Herbestemming kan daardoor in gevaar komen. In dat kader gaan we de situatie na van religieus erfgoed en overleggen we met eigenaren ervan (kerkbesturen) over instandhouding van religieus erfgoed en eventuele herbestemming.

13. Aanvullende regels voor bepaalde activiteiten in beschermd stadsgezicht

Bij de volgende bestemmingsplanherziening schenken we aandacht aan aanvullende regels voor nu vergunningsvrije activiteiten, zoals de toepassing van een andere kleur voor panden zonder status in het beschermd stadsgezicht. Dit is voor een optimalisering van de gewenste beeldkwaliteit in dit gebied.

14. Regels/richtlijnen voor de toepassing van voorzieningen voor duurzaamheid bij monumenten en voor het belichten van panden in beschermd stadsgezicht en bij monumenten.

Deze regels, mede ter bescherming van monumenten en omgeving, werken we verder uit ter vaststelling door het college.

15. De optie van een parapluplan voor cultuurhistorie

Op zich is het mogelijk om via een paraplu-bestemmingsplan het erfgoed in heel de gemeente juridisch te beschermen. Bij het traject voor het archeologiebeleid (vaststelling gepland in 2017) overwegen we de optie van een parapluplan voor archeologie en cultuurhistorie. Vooralsnog zien we af van zo'n plan, gezien wat al juridisch beschermd is en wordt.

16. Budget voor de uitvoering van erfgoedbeleid

Om slagvaardig en adequaat te kunnen werken, worden de bestaande middelen beschikbaar gesteld voor de financiering van door het college, na advies van de lokale erfgoedinstanties, te bepalen doelen in het kader van de gemeentelijke zorg voor erfgoed. Hiertoe behoren onder meer de acties die voortvloeien uit het uitvoeringsprogramma van de erfgoednota, alsook een continuering van subsidie voor monumenteigenaren. Verder denken we aan nieuwe, onvoorziene gevallen waarin het erfgoedbelang niet via een ander budget kan worden behartigd. Dit budget wordt gevoed uit de reserve monumenten (€ 48.000,-).

17. Communicatie

We optimaliseren de communicatie over erfgoed, ook rekening houdend met de reacties die de monumenteneigenaren voorjaar 2016 hebben gegeven op dit vlak. Op onze nieuwe website wordt erfgoed één van de toptaken.

18. Evaluatie

Iedere twee jaar evalueert het college het erfgoedbeleid en de uitvoering ervan. Dit gebeurt in overleg met de erfgoedinstanties. De resultaten van deze evaluatie brengen we ter kennisname aan de gemeenteraad.

19. Immaterieel erfgoed

Het immateriële erfgoed wordt geïnventariseerd, gewaardeerd en desgewenst beschermd.